

Cyklus Minigalerie II. - Pohled do sbírek

28. 9. - 18. 11. 2018

vernisaž 27. 9. 2018 od 17.30 hodin v Severočeské galerii výtvarného umění v Litoměřicích

Autorka výstavy: Alena Beránková

Surreálná 40. léta 20. století

Libor Fára – Josef Istler – František Muzika – Václav Tikal

V předválečných a válečných letech měl surrealismus v českém prostředí velmi silné postavení a význačně ovlivnil široké spektrum umělecké tvorby, kromě výtvarného umění to byla poezie, literatura, divadlo, film a další. Čeští umělci k surrealismu přišli přirozeným vývojem vlastní tvorby, reagovali na nové inspirační zdroje a na proměnu společenského klimatu. Svými aktivitami se plně vyrovnali francouzským kolegům, se kterými udržovali úzké vztahy již od 20. let.

Surrealismus byl od počátku chápán nejen jako nový umělecký názor, ale i jako životní postoj. Umělci svou tvorbou reagovali na rozpadlé hodnoty společnosti po 1. světové válce a následně na krizi 30. let 20. století. Nešlo ale pouze o kritiku společnosti, surrealisté směřovali k určité nápravě narušených společenských hodnot skrze sen a imaginaci – přitažlivost a krása se v jednom spojovala s hrůzou a ošklivostí, přičemž vše prostupovalo poetické vnímání každodennosti.

Období 40. let nastolilo novou perspektivu vnímání života i světa, 2. světová válka značně zasáhla lidskou identitu a ani následující léta nebyla v české společnosti nijak příznivá pro svobodnou uměleckou tvorbu. Na válečný stav umělci přirozeně reagovali apokalyptickými vizemi konce civilizace nebo konce světa. Tragiku doby dosvědčují i emocionálně silná díla čtveřice představených autorů. Tito umělci patří k tzv. druhé generaci surrealistů a na odkaz předválečné první generace navazovali spíše volně, svobodnou imaginací vzdorovali proti útlaku a bezútěšnosti.

Libor Fára (1925–1988) propadl kouzlu dvojznačnosti poetického zázračna již v mládí. Už jako 18letý na ilegálním diskusním večeru přednesl přednášku na téma surrealismus. Ve 40. letech se jako silné téma Libora Fáry objevují oči, jako by jimi byl uhranut. Z lidských smyslů jsou oči nejdůležitější pro poznání světa a pro komunikaci s druhými, anebo pro dozor nad druhými. Oči se na diváka upírají i z litoměřického obrazu

Konec dne z roku 1949. Ostrý pohled zdůrazněný bodci je jemně zastřen škraboškou, ke rtům, ukryvajícími malou perlu, se pne mladá rostlinka jako symbol nového života.

Intelektuálně založený Josef Istler (1919–2000) se nechal inspirovat surrealismem po raných začátcích akademické malby. Istlerovi byly vlastní spontánnost malířského výrazu a potřeba experimentovat, jeho umělecké výpovědi jsou však svým způsobem intimní. Válečná léta se pochopitelně projevila v námětech jeho tvorby plné symbolů a metafor, jako v obraze *Pavučina* z roku 1945. Téma pavučiny, rozvíjené i dalšími umělci, opouští jistotu pevných tvarů a současně vypovídá o složité spletnosti doby, o balancování mezi oficiálním a ilegálním světem. Před pavučinou stojí rostlinný útvar, pahýl kmene s větvemi, který je obtočen zelenými listy budoucího života. Josef Istler je představen i svou kresebnou tvorbou z válečných let.

Také práce Františka Muziky (1900–1974) se v době válečných let proměnily. Ve 20. letech byl jeho výrazovým jazykem lyrický kubismus, který postupně obohacoval o imaginativní prvky. Od roku 1940 rozvíjel převážně téma smutku, beznaděje, smrti. Následně se na jeho plátnech objevují podivuhodné srostlice různých biomorfních tvarů, jimiž svůj výtvarný projev přesunul do oblasti imaginativní sémantiky. Tyto biomorfní tvary vycházejí z konkrétních přírodních útvarů, jsou však přetvořeny autorovou fantazií tak, aby vyjadřovaly i lidské nitro, spletnosti každodenní reality i tajemství života. Tak je tomu i na obraze *Plevel* z roku 1950 (téma rozvinul roku 1949 v obraze téhož názvu). Záhadnou spletí podmořské fauny, kde tmavé útvary ploutví, hlav a očí jsou vzájemně propojené jakoby v dialogu, prozařují růžové „chobotničky“ plné života a radosti. Mořský svět je zasazen do jednobarevného pozadí bezčasí.

Posledním představeným autorem je Václav Tikal (1906–1965), se surrealismem se setkal roku 1942 prostřednictvím reprodukcí obrazů Salvadora Dalího a Giorgia de Chirica. V témže roce se Tikal seznámil i s Karlem Teigem a s dalšími českými surrealisty. Tento směr ho natolik oslovil, že se odklonil od realistické malby a nadále nechal promlouvat svou imaginaci a jemu vlastní básnické vidění světa. Tíživá a hrůzná realita válečných let ho podnítila k apokalyptickým vizím konce civilizace či konce světa. Na obraze *Civilizace* z roku 1944 postavil torzo lidského těla jakoby v dialogu k lebce položené proti tělu. Rozpadající se lidství je zasazeno do krajiny nicoty, bez prostoru a bez horizontu.

Vystavená díla vypovídají o složitosti doby, o smutku a zoufalství, mohou být i varováním před nastolením nesvobody v budoucích časech. Vidíme ale i naději a víru ve smysluplný život a přes neradostnou notu mají obrazy silné estetické kvality. Surrealismus byl pro představené autory směřodátný v konkrétním časovém období jejich uměleckého

vývoje, a i když se k tomuto směru většinou v různé intenzitě vraceli i v následujících letech, v poválečném světě hledali jiné výrazové prostředky.

Alena Beránková